Erika L a n d a n, *Twoje dziecko jest zdolne. Wychowanie przykładem*, tłum. T. Szafrański, PAX, Warszawa 2003, ss. 211.

Niniejsza publikacja ukazała się na polskim rynku w serii „Wychowanie bez porażek". Jest wydaniem drugim, co świadczy o dużym zainteresowaniu dziedziną kreatywności i zdolności u wzrastającego dziecka. Jak sama Autorka wskazuje, jej książka przeznaczona jest dla dzieci zdolnych oraz ich rodziców, nauczycieli i wychowawców. Treść książki ma na celu wzmocnić dzieci, aby odważnie realizowały swoje uzdolnienia, bez ryzyka utraty przyjaciół. W przypadku rodziców i nauczycieli książka ma pomóc w rozwijaniu talentu dzieci i uczniów. Publikacja nie jest opracowaniem naukowym, chociaż w tekście cytowane są dość liczne badania naukowe. Autorka przede wszystkim dzieli się swoim bogatym doświadczeniem długoletniej pracy z dziećmi utalentowanymi. Pierwsze spostrzeżenia na temat kreatywności Autorka przedstawiła w książce poświęconej psychologii kreatywności. Następne obserwacje umocniły ją w przekonaniu, że kreatywność stosowana w wychowaniu i psychoterapii najlepiej przygotuje dziecko do życia, a zwłaszcza dzieci uzdolnione.

Świat otaczający człowieka zmienia się coraz bardziej. Zmianom podlegają przede wszystkim takie mierniki, jak wartości polityczne, ekonomiczne i społeczne. Jednostka uczestniczy w tym procesie i zmaga się cały czas ze zmianami i przekształceniami, jakie powyższy proces niesie ze sobą. Człowiek czuje się zagoniony i poddany działaniom różnych sił i mechanizmów. W rezultacie brakuje mu czasu i możliwości, aby mógł stworzyć sobie jasny obraz życia i jego celu. Kreatywna postawa młodego człowieka wobec własnego życia pomaga mu zapanować nad ustawiczną transformacją i nie dopuszcza, aby ona zapanowała nad nim. Wychowanie kreatywne ułatwia ukształtowanie, przekazanie cech i uzdolnień, których potrzebuje młody człowiek, aby w przyszłości mógł stawić czoło wszelkim trudnym sytuacjom i zmianom oraz nawet nad nimi zapanować. Człowiek z wykształconą kreatywnością jest lepiej przygotowany do życia i do podejmowania ciągłego ryzyka, ponieważ utrzymuje nieustanny kontakt ze swoim otoczeniem i bierze żywy udział w jego ciągłym tworzeniu. Człowiek kreatywny dużo łatwiej dostosowuje się do nowych okoliczności, a nawet szuka możliwości wpływu na ich zmianę.

Kreatywność należy do podstawowych cech człowieka. Jest ona także wspólnym mianownikiem wielu procesów zachodzących w nauce, w sztuce i w relacjach międzyludzkich. Przejawia się wtedy jako elastyczność, otwartość, zamiłowanie do eksperymentów, humor, zabawa, ciekawość, komunikatywność, odwaga. Proces wychowania może służyć rozwinięciu kreatywności, która z kolei może stać się postawą życiową jednostki. Ułatwi to rozpoznanie elementów budzących zaufanie. Może też umożliwić nabycie doświadczeń tak bardzo potrzebnych w ciągle zmieniającej się rzeczywistości.

Na ukształtowanie kreatywności w dziecku, niezależnie od własnych sił twórczych, wpływ ma otoczenie. Środowisko, w którym żyje i rozwija się młody człowiek, wie „co" i „kiedy" należy rozwijać w dziecku. Powyższe zasady wciela się w życie bardzo często, nie uwzględniając zróżnicowania, możliwości i predyspozycji danego dziecka. Doświadczenie Autorki wskazuje jasno, że zdolności i potrzeby dzieci, nawet w tym samym przedziale czasowym, są odmienne i dlatego stawiane im wymagania muszą być zróżnicowane. Wiele dzieci w wieku np. sześciu lat, intelektualnie osiągnęło dojrzałość ośmiolatków, natomiast ich rozwój emocjonalny jest na poziomie czterolat-

ków. Nie zdając sobie z tego sprawy, często powstrzymuje się utalentowane dziecko przed takim zachowaniem jak i ich rówieśników. Zadaniem wychowania jest rzucać wyzwanie talentom, popierać je i dbać o prawidłowy rozwój. Talent bowiem, wbrew powszechnym opiniom, nie zawsze sam się przebije i ujawni. Autorka jednak ostrzega przed rozwijaniem jakichś szczególnych uzdolnień. W wychowaniu należy zajmować się całą osobowością dziecka, jego możliwościami emocjonalnymi, intelektualnymi, muzycznymi i społecznymi. Gdy przed uzdolnionym dzieckiem postawi się wyzwanie na jego miarę, nie będzie ono stwarzało problemów.

Należy jednak pamiętać, że uzdolnienia są względne. Dziecko rodziców, którzy nie ukończyli studiów, może mieć taki sam iloraz inteligencji, jak dziecko mające rodziców o wysokim ilorazie inteligencji. W trakcie wychowania należy wspierać oboje w ten sam sposób. Wsparcie to jest jeszcze bardziej znaczące, kiedy mamy do czynienia z dzieckiem zacofanym lub pochodzącym z kulturowo niskiego środowiska. Właściwe wsparcie udzielone dziecku pomoże mu zwalczyć negatywne wpływy środowiska. Tym problemom Autorka poświęciła wiele miejsca w swojej książce.

Wychowanie, które rozwija uzdolnienia, jest bardzo korzystne dla dziecka zdolnego. Talent jednak należy rozpoznać i rozwijać przez specjalne programy. Autorka jest przeciwna tworzeniu specjalnych szkół dla utalentowanych dzieci. Według niej dziecko nawet wybitnie zdolne powinno uczęszczać razem z innymi dziećmi do normalnych i ogólnie dostępnych szkół. W przyszłości bowiem jako dorosły człowiek będzie żyło w przeciętnym świecie i dzięki swej kreatywności będzie go przemieniało, tworzyło i udoskonalało.

Zagadnienie kreatywności, rozumienie i jej znaczenie dla rozwoju osoby, Autorka przybliża poprzez wyjaśnienie, czym jest duchowa dojrzałość, co oznacza postawa kreatywna, uzdolnienie, dziecko utalentowane, jaką rolę spełniają rodzice i środowisko rodzinne, jak się mają kwalifikacje przywódcze do odpowiedzialności, w jaki sposób pytania przyczyniają się do kreatywności. Na szczególną uwagę zasługują dwa ostatnie zagadnienia, a mianowicie kreatywność, jako wspólna cecha naukowca i artysty oraz kreatywność jako holistyczne podejście do problemu.

Według Autorki kreatywność to umiejętność stawiania pytań, otwartych i bezwarunkowych, to odwaga, komunikacja i otwartość na innych, to poczucie humoru i nietraktowanie siebie zbyt poważnie, elastyczność w relacjach z innymi. Kreatywność to także zabawa, to postawa życiowa, styl życia i przeżywania, umiejętność przyjęcia niepowodzenia, jakieś napięcie, które niejako zmusza osoby do tworzenia ładu, formy i sensu – *Creo ergo sum*.

Literatura pedagogiczna zajmuje się przeważnie sytuacjami problemowymi i patologicznymi. Próbuje się opisać dziecko i młodego człowieka, którzy stwarzają dorosłym problemy i nie są „tym, czym być powinni". Powyższa publikacja odbiega od tych standardów. Pokazuje dziecko zdolne, które również może sprawiać rodzicom i nauczycielom pewne problemy. Są to jednak problemy innego rodzaju. Dziecko patologiczne wymaga wielu umiejętności i wiedzy od pedagoga, aby skutecznie mógł on udzielić właściwej pomocy. Niniejsza książka, a także liczne przykłady, z pewnością ułatwią czytelnikowi zrozumienie dziecka zdolnego i kreatywnego, a także pracę z nim.

ks. Jan Niewęgłowski SDB
UKSW, Warszawa